In Memoriam
Tuomas Pekkarinen

Matti Sarvimäki, Marko Terviö ja Roope Uusitalo

Tutkimusprofessori Tuomas Pekkarinen menehtyi äkilliseen sairaskohtaukseen työhuoneessaan 29.11.2022. Kuolema tuli yllättäen: vielä aamulla hän oli käynyt lenkillä ja oli paraikaa editoimassa juuri julkaistavaksi hyväksyttyä artikkelia koulutuksen vaikutuksesta nuorisorikollisuuteen. Moni projekti jäi kesken. VATTin työhuoneen seinälle jäi lista kymmenestä meneillään olevasta hankkeesta.

Vuonna 1972 syntynyt Tuomas vietti lapsuutensa Espoon lähiöissä ja nuoruutensa Töölössä. Hän opiskeli maisteriksi Helsingin yliopistossa 1990-luvulla, missä hän kansantaloustieteen lisäksi tutustui monien muidenkin yhteiskuntatieteiden perusteisiin. Tuomas tuli opiskelijatovereilleen tutuksi laajasti yhteiskunnallisista asioista ja tutkimuksesta kiinnostuneena aktiivisena keskustelijana. Hänen erityiseksi kiinnostuksen aiheekseen nousi työmarkkinoiden empiirinen tutkimus. Hän vitsaili, että teoriapainotteisen perustutkinnon jäljiltä ainoa vaihtoehto olisi jatkaa akateemisella uralla.

Viime vuosituhannen lopulla KAVAn jatko-opintojen ekonometrian osuus koostui parin viikon kesäkurssista, joka oli hyvin kaukana sovelluksista. Valtsikan kirjaston kätevistä kirjahyllyistä tieteellisiä aikakauskirjoja seuraavat opiskelijat olivat jo silloin tietoisia sovelletun mikroekonometrian nopeasta edistymisestä maailmalla – kehityksestä, jota vuosia myöhemmin alettiin kutsua uskottavuusvallankumoukseksi. Oli selvää, että empiirisestä tutkimuksesta vakavasti kiinnostuneen tutkijanalun kannatti lähteä ulkomaille. Tuomas lähti Firenzeen European University Instituteen, josta hän väitteli vuonna 2003. Väitöskirjassaan

Kirjoittajat ovat Tuomas Pekkarisen pitkäaikaisia työtovereita ja ystäviä. Matti Sarvimäki (matti.sarvimaki@aalto.fi) ja Marko Terviö (marko.tervio@aalto.fi) ovat Aalto-yliopiston taloustieteen professoreita ja Roope Uusitalo (roope.uusitalo@helsinki.fi) Helsingin yliopiston taloustieteen professori.

hän tutki yritysten välisiä palkkaeroja ja näytti mm., että yrityksen tuotantoprosessin monimutkaisuus nostaa palkkoja saman yrityksen kaikissa työtehtävissä niiden vaativuudesta riippumatta.[1]

Tohtoriksi valmistuttuaan Tuomas palkattiin Oxfordin yliopiston kolmivuotiseen *post-doc* pestiin. Sen jälkeen tutkijanura jatkui Uppsalan yliopistossa ja IFAU:ssa, mistä hän palasi Suomeen akatemiatutkijaksi Helsingin kauppakorkeakouluun 2007. Suomeen palattuaan hän teki vuoden tutkijavierailut Bostonin yliopistoon ja London School of Economicsiin. Vuodesta 2014 alkaen hän työskenteli Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen tutkimusohjaajana ja opetti Aalto-yliopistossa.

Tuomas tutki laajaa aihepiiriä lukuisten kanssakirjoittajien kanssa. Hänen tunnetuimmat tutkimuksensa keskittyivät nuorten koulutusvalintoihin sekä sukupuolen ja perhetaustan merkitykseen. Usein kyse oli poliittisten päätösten vaikutusten arvioinnista. Tuomaksen siteeratuin artikkeli on tutkimus peruskoulu-uudistuksen vaikutuksesta sukupolvien väliseen tulokorrelaatioon. Tätä korrelaatiota oli laajasti dokumentoitu jo aiemmin, sillä sitä pidetään yhtenä parhaista mahdollisuuksien tasa-arvon mittareista. Tämä artikkeli oli ensimmäisiä, joissa vakuuttavasti näytetään, että poliittiset päätökset voivat merkittävästi edistää mahdollisuuksien tasa-arvoa. Myöhemmin Tuomas kanssakirjoittajineen osoitti, että peruskoulu-uudistus paransi matalasti koulutettujen vanhempien jälkikasvun menestystä puolustusvoimien psykologisissa testeissä.[2]

Tutkimuksissaan eri kirjoittajien kanssa hän osoitti myös, että työelämän arvostamat sosiaaliset taidot olivat kasvaneet kohorttien välillä yhtä nopeasti kuin kognitiiviset kyvyt, ja että paremman informaation tarjoaminen eri tutkintojen suorittaneiden työmarkkinamenestyksestä ei juuri vaikuta lukiolaisten koulutusvalintoihin. Tuomas tutki myös esimerkiksi pitkän aikavälin muutoksia sosiaalisessa liikkuvuudessa, koulu-uudistusten vaikutuksia puolueiden kannatukseen, murrosiän ajoittumisen yhteyttä poikien koulumenestykseen, koulutuksen vaikutusta rikollisuuteen ja alkoholiverotuksen keventämisen vaikutuksia sairauspoissaoloihin.[3]

Yksi usein toistuva teema Tuomaksen tutkimuksissa oli naisten ja miesten väliset erot. Niissä mm. näytettiin koulutusvalintojen tekemisen 15–16-vuotiaana lisäävän naisten osuutta lukiokoulutuksessa, naisten ottavan miehiä vähemmän riskejä yliopistojen pääsykokeissa ja naisten saavan harvemmin ylennyksiä kuin samoissa töissä samanlaista tulosta tekevät miehet. Tunnetuimmassa sukupuolieroihin liittyvässä tutkimuksessa näytettiin poikien osaamisen vaihtelevan tyttöjen osaamista voimakkaammin lähes kaikissa PISA-tutkimukseen osallistuvissa maissa.[4]

Tuomas toi esille tärkeinä pitämiään teemoja ja hänen tutkimuksillaan oli merkitystä. Hän oli ensimmäisten joukossa avaamassa keskustelua korkeakoulujen valintakokeiden vaikutuksista ja myöhemmin johti opiskelijavalintauudis-

[1] *Pekkarinen (2002).*

[2] *Pekkarinen, Uusitalo ja Kerr (2009); Pekkala Kerr, Pekkarinen ja Uusitalo (2013).*

[3] *Jokela ym. (2017); Pekkala Kerr ym. (2020); Pekkarinen, Sarvimäki ja Salvanes (2017); Acemoglu ym. (2022); Koerselman ja Pekkarinen (2018); Huttunen ym. (2023); Johansson, Pekkarinen ja Verho (2014).*

[4] *Pekkarinen (2008, 2015); Pekkarinen ja Vartiainen (2006); Machin ja Pekkarinen (2008).*

tuksen vaikutuksia arvioivaa tutkimusryhmää. Tuomas vastusti johdonmukaisesti oppilaiden varhaista jakamista tasoryhmiin, koska uskoi tutkimustiedon perusteella tämän lisäävän vanhempien taustan merkitystä lasten menestymiselle. Oppikoulun ja kansakoulun eron häivyttämisen lisäksi hän olisi mielellään myös hävittänyt lukioiden ja ammattikoulujen väliset rajat – korkeakoulujen valintakokeista ja preppauskursseista puhumattakaan. Konkreettisemmin Tuomas oli auttamassa haastavammista lähtökohdista tulevien nuorten koulutusvalintoja vetämällä Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamaa Oma Linja -projektia, jossa satunnaisesti valituissa yläkouluissa kokeiltiin uutta tapaa auttaa nuoria löytämään itselleen sopivin peruskoulun jälkeinen koulutuspaikka.

Tuomas oli tärkeä opettaja, ohjaaja ja esikuva. Hän ehti opettaa työn taloustiedettä, makrotaloustiedettä ja sovellettua ekonometriaa kolmella kielellä neljässä maassa. Kurssit olivat selkeitä ja poikkeuksellisen hyvin valmisteltuja. Joillekin Tuomaksen oppilaana oleminen oli kokemus, joka antoi heidän uralleen suunnan. Pidemmälle ehtineitä tutkijoita Tuomas tuki VATT:n Työmarkkinat ja koulutus -ryhmän johtajana. Tuomas oli reilu ja innostava esimies, joka suojasi kaikessa hiljaisuudessa ryhmäänsä turhanpäiväisten selvitysten ja näennäistutkimusten tekemiseltä. Näin hän loi ryhmänsä jäsenille tilaa tehdä tieteellisesti korkeatasoista ja yhteiskunnallisesti merkittävää työtä.

Economicumin tutkijayhteisössä Tuomaksen laaja osaaminen säteili moniin kollegoihin ja opiskelijoihin. Hän käytti paljon aikaa muiden tutkimusten, opinnäytteiden, ja seminaariesitysten kommentointiin. Panostuksen peruste oli kunkin tutkimuksen kiinnostavuus ja merkitys, eivät virallisen työnkuvan vaatimukset tai opiskelijan yliopisto. Seminaareissa Tuomaksen joskus kärkevätkin (mutta hyvää tarkoittavat) kommentit eivät päästäneet oikopolkujen ottajia sivuuttamaan tutkimusasetelmansa rajoitteita. Hän ei katsonut hyvällä hypetystä tai epävarmojen tulosten liioittelua missään muodossa.

Tuomas Pekkarisella oli laajemminkin tärkeä rooli yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen riippumattomuuden ja laadun tinkimättömänä puolustajana. Päättäjiä tavatessaan ja mediassa esiintyessään hänestä huokui vastaansanomaton asiantuntemus ja integriteetti. Hän ei epäröinyt tuoda kantaansa kirkkaasti esiin, jos tilanne sitä vaati. Kyse ei kuitenkaan ollut itsekorostuksesta tai muiden alas painamisesta. Hänen kanssaan keskustelu oli sitä hauskempaa, mitä selkeämmin hänen kanssaan oli eri mieltä. Tuomas osasi erottaa tosiasiat ja mielipiteet, myös omansa, ja haastaa keskustelukumppaninsa kiinnostavalla, mutta pohjimmiltaan ystävällisellä tavalla. Riittävän vakuuttavan argumentin tai empiirisen näytön perusteella hän oli myös valmis päivittämään käsityksiään. □

Kirjallisuus

Acemoglu, D., Pekkarinen, T., Salvanes, K.G. ja Sarvimäki, M. (2021), "The making of social democracy: The economic and electoral consequences of Norway's 1936 folk school reform", NBER Working Paper No. 29095.

Huttunen, K., Pekkarinen, T., Uusitalo, R. ja Virtanen, H. (2023), "Lost boys? Secondary education and crime", *Journal of Public Economics* 218: 104804.

Johansson, P., Pekkarinen, T. ja Verho, J. (2014), "Cross-border health and productivity effects of alcohol policies", *Journal of Health Economics* 36: 125–136.

Jokela, M., Pekkarinen, T., Sarvimäki, M., Terviö M. ja Uusitalo, R. (2017), "Secular rise in economically valuable personality traits", *Proceedings of the National Academy of Sciences* 114(25): 6527–6532.

Koerselman, K. ja Pekkarinen, T. (2018), "Cognitive consequences of the timing of puberty", *Labour Economics* 54: 1–13.

Machin, S. ja Pekkarinen, T. (2008), "Global sex differences in test score variability", *Science* 322: 1331–1332.

Pekkala Kerr, S., Pekkarinen, T. ja Uusitalo, R. (2013), "School tracking and development of cognitive skills", *Journal of Labor Economics* 31: 577–602.

Pekkala Kerr, S., Pekkarinen, T., Sarvimäki, M. ja Uusitalo, R. (2020), "Post-secondary education and information on labor market prospects: A randomized field experiment", *Labour Economics* 66: 101888.

Pekkarinen, T. (2002), "Complexity, wages, and the O-ring production function: Evidence from Finnish panel data", *Labour Economics* 9: 531–546.

Pekkarinen, T. (2008), "Gender differences in educational attainment: Evidence on the role of tracking from a Finnish quasi-experiment", *Scandinavian Journal of Economics* 110: 807–825.

Pekkarinen, T. (2015), "Gender differences in behavior under competitive pressure: Evidence on omission patterns in university entrance examinations", *Journal of Economic Behavior and Organization* 115: 94–110.

Pekkarinen, T., Salvanes, K.G. ja Sarvimäki, M. (2017), "The evolution of social mobility: Norway over the 20th century", *Scandinavian Journal of Economics* 119: 5–33.

Pekkarinen, T., Uusitalo, R., Kerr, S. (2009), "School tracking and intergenerational income mobility: Evidence from the Finnish comprehensive school reform", *Journal of Public Economics* 93: 965–973.

Pekkarinen, T. ja Vartiainen, J. (2006), "Gender differences in promotion on a job ladder: Evidence from Finnish metalworkers", *Industrial and Labor Relations Review* 59: 285–301